

VERHANDELING

OVER HET

OPENEN EN SLUITEN

DER

S C H E L D E,

NEVENS DE GESCHIEDENIS DER OOSTENDE-
SCHE MAATSCHAPPIJ VAN KOOPHANDEL,
ZEDERT HAAR BEGIN, IN 1722, TOT
AAN HAARE VERNIETIGING, IN 1731.

EENE VERTALING

Uit de *Allerneuſte Staatskunde von Holland &c.*

V A N

C. R. H A U S E N,

*Openbaar gewoon leeraar der geſchiedkunde aan de
univerſiteit te Frankfort aan den Oder, Boekbe-
waarder, en lid van verſcheiden Akademiën.*

TE U T R E C H T,

Bij A. VAN PADDENBURG,

Akademiedrukker, 1785.

18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200

201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300

301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400

401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500

501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600

601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700

701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800

801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900

901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000

VERHANDELING

OVER HET

OPENEN EN SLUITEN

DER

S C H E L D E,

NEVENS EENE KORTE ONTLEDING VAN

AL DE VERDRAGEN , DAARTOE BE-

TREKLIJK, VAN 1648 TOT 1748.

IN het jaar 1585 onderwierp de stad *Antwerpen* 1585. zich, na eene langdurige belegering, aan de zeegrijke wapens van den prins ALEXANDER VAN PARMA. Veele inwoners verlieten de stad; voornaamlijk handwerkers, manufakturiërs, en kooplieden, en begaven zich naar *Amsterdam*. Deze plaats was, voor het uitbersten der onlusten in de Néderlanden, de tweede groote koopstad geweest: men zag haar derhalven zeer schielijk de eerste en voornaamste koopplaats der Néderlanden worden, en zelfs *Antwerpen* in deszelfs voormaligen bloei en

A

welvaart overtreffen (*). Want dezelve had uit de natuur meer voordeelen, en daarenboven belette de kroon van Spanjen niet zelden nog sterkeren bloei van *Antwerpen*. Zij zag liefst, dat de handel onder verscheiden steden van Néderland verdeeld wierd. *Amsterdam* had dus der stad *Antwerpen* den handel onttrokken. In zo verre was de provincie Holland weinig aan de verovering van die plaats gelégen, waartoe zig, veele jaaren laater, de 1646. beste gélegenheid aanbod. Men vreesde van de zijde der Amsterdammers, dat zij in het vervolg de rijkdommen met *Antwerpen* zouden moeten délen.

Om die réden verwierp de Republiek den voorflag, welke de kardinaal MAZARIN haar op de onderhandelingen te Munster, wégens den afstand van *Antwerpen*, deed. In het algemeen volgde zij meestendeels bij de geheele onderhandeling tot het bijleggen der verschillen met Spanjen den raad, welke RICHELIEU haar eenige jaaren te voren gegéven had, van al het geen men dadelijk bezat, in den aanstaanden vréde te behouden (†). De Republiek had gedurende den zwaaren oorlog voor

(*) ANDERSON *historisch- und chronologische Geschichte des Handels. IV Th. S. 213.*

(†) *Memoires du Comte d'Estrades, Tom. I. p. 85.*

haare vrijheid geheel andere grondrégels van staatkunde gevolgd, dan haare vijanden. De laatsten, Spanjen en Portugal, verwaarloosden in het hévigste van den oorlog hunne zeemagt. Doch Holland spande al zijne kragten in, om zig door dezelve ontzaglijk te maken. Het kon dus zijnen koophandel beschermen, en dien van zijne vijanden vernielen. De Republiek stond derhalven naar haare onafhankelijkheid, naar het bezit dier plaatzen; welken haar in zékerheid stelden, en naar het behoud der middelen, waaraan zij haare vrijheid te danken had, namelijk van den koophandel en de rijkdommen. Haare oplettendheid strekte alleen daarheen, dat haar naaste nabuur zig ten aanzien van den koophandel nooit weêr opbeuren konde. Uit hoofde van dezen naijver was er niets, dat haar meer mishaaide, dan de voorslag van den kardinaal MAZARIN, welke het veroverd Katalonië tégen de Spaansche Néderlanden wilde verruilen. Spanjen was zédert den zeeslag in 1639, in welken de dappere zeevoogd TROMP volkomen de overwinning behaalde, ten aanzien van den koophandel, een diep vervallen staat. Hier kwam, 1640. in het volgende jaar, bij het verlies van Portugal, en der Portugeesche bezittingen in de Oostindiën. Dus voor Hollands staatkunde, van koophandel een in alle opzigten aangenaam

me nabuur. Doch in Frankrijk bloeiden toen reeds de fchoonfte en beste manufakturen. De eilanden van deze kroon in de Westindiën, als: *Martinique*, en de helft van het eiland *St. Christoffel*, waren, op den raad van den kardinaal DE RICHELIEU, verder in den besten staat gebragt. Holland was derhalven voor de nabuurschap van Frankrijk, zo wel om den koophandel, als om deszelfs overmagt, bevreesd. De groote toegévendheid van Spanjen jégens Holland; gelijk ook de bewilliging in de voordeelen, ten aanzien van het *fluiten der Schelde*, waardoor Antwerpen en de koopsteden der koninglijke Néderlanden de hoop verloren, om den handel te eenigen tijd weér in bloei te brengen, moet ons niet doen verwonderen. Er heerschte toen in Frankrijk een algemeen misnoegen over den kardinaal MAZARIN, welke gedurende de minderjaarigheid van LODEWIJK den XIV. regeerde, en welks uitberfing men elk oogenblik te gemoet zag. Spanjen hoopte, met Holland bevrédigd zijnde, Frankrijk te vernéderen (*).

Deze hoop werd nog zeer gesterkt, toen FILIP de IV. zig met een verbond van bescherming van de zijde der ftaaten van de Vereenig-

(*) *Memoires historiques & politiques des Pays-Bas Autrichiens, à Neufchatel 1784. p. 82.*

de Néderlanden, en FREDERIK WILLEM den grooten, keurvorst van Brandenburg, vlei-
de (*). Deze twee drijfveeren ontknopen,
zo ik hoop, het sijstema der Spaansche
Staatkunde, het welk eenigen laateren schrij-
veren raadzelächtig voorkomt, van namelijk
de bevrédiging met Holland boven een verge-
lijk met Frankrijk te verkiezen, en den oor-
log voort te zetten (†).

Men kan verder, in navolging van eenige
laater schrijvers, niet met waarheid zeggen,
dat de staaten der Vereenigde Néderlanden de
voordeelen van den Munsterschen vréde Span-
jen als afgeperst hebben; het was eene zeer
vrijwillige opöffering, welke deze kroon,
voornaamlijk na de bovengemelde drijfveeren
deed, om eerlang van Frankrijk eene drie-
voudige schaevergoeding te bekomen. Deze
voordeelen worden bij den Munsterschen vré-
de bepaald, welke den 30 van louwmaand

(*) *Negotiations secretes touchant la' paix de Munster
& d'Osnabruck. Tom. IV. p. 101. Pufendorf de rebus gestis
Friderici Wilhelmi I. III. §. 28.*

(†) Zo zegt bij voorb. de heer P. BÜSCH (*Hamburgische
Adresz-Comtoir-Nachrichten No. 81.*) in eene verhande-
ling over de verschillen wégens de Schelde: Het Spaansche
hof vond om rédenen, welken de geschiedenis niet vol-
komen opgehelderd heeft, goed, dezen oorlog hardnekkig-
lijk voortzetten.

1648. 1648 gefloten werd. Het 14de en 15de, en, in zéker opzigt, het 68ste artikel van denzelven zijn betrekkelijk tot het onderwerp van deze verhandeling (*).

De Schelde, de vaarten van het Sas, het Swin, en andere zeegaten daar op uitkomende, zullen van de zijde der Staaten-Generaal gefloten worden. (Art. 14).

Hetgeen in de havens van Vlaanderen in- en uitgevoerd word, zal door den koning met gelijke belastingen worden bezwaard, als de staaten hetgeen in de gemelde zeegaten in- en uitgevoerd word, belasten. (Art. 15.).

Volgens het eerste dezer twee artikels werden den koninglijken en dus den tégenwoordigen Oostenrijkschen Néderlanden alle gemeenschap met de zee door de Zeeuwsche stroomen ontnomen. Dit artikel belette derhalven Antwerpen zig ooit door den koophandel weêr in magt en aanzien te brengen. Antwerpen was eerst na het verval van Brugge, door deszelfs trotsheid ter néder gestort, in koophandel en rijkdommen groot geworden.

Deze veranderingen met den handel in de Néderlandsche steden wekten, bij het sluiten van den Munsterschen vréde, de oplettendheid

(*) *Du Mont Corps universel Diplomatique, Tom. VI, P. I. p. 429.*

der Republiek op. Zij vreesde, mischien niet zonder grond, dat, daar het met den bloeienden handel van Antwerpen voor altijd gedaan was, Brugge door hulp van verscheiden voordeelen en voorregten van koophandel weêr het hoofd mogt opbeuren. Ten einde dit voor het toekomende insgelijks voortekomen, stond dezelve op de voorwaarden van het 15de artikel (*). Het 68ste artikel bepaalde uitdruklijk, dat Lillo niet geslegt zou worden. Wil men nu hier bij in overwéging némen, dat de Republiek haare vrijheid en onafhankelijkheid aan de uitbreiding van den koophandel voornaamlijk te danken heeft; zo is het tévens onweêrspreeklijk, dat zij deze voorregten van handel, haar bij den vréde toegestaan, ook als de grondzuilen ter bewaring van haare republikeinsche vrijheid, voor de volgende eeuwen, beschouwd heeft. Uit dien grond beschouwde zij elke verandering, of vernietiging van deze beide artikels altijd als eene vernietiging van het gansche vrédesverdrag, en derhalven van haare republikeinsche gesteldheid.

De Munsterfche vréde bezorgde dienvolgens aan de Republiek met korte, doch klaare en bepaalde woorden *het regt om de Schelde gesloten te houden*, gelijk het volgende 15de artikel

(*) *Memoires des Pays-Bas Autrichiens. p. 252.*

haar ten aanzien van Brugge volkomen zéker stelde. Na den Munsterfchen vréde veranderde het sijstema van Europa. Men zag de beide natiën, de Spanjaarden en de Hollanders, hoe vijandig te voren tégen elkander, zig op de vriendlijkste wijze verbinden. De koninglijke en de Vereenigde Néderlanden namen de gemaakte verbindnisfen tot wéderzijdsche handhaving steeds in agt. En schoon de bijzondere staatkunde van J. DE WITT eene scheiding veroorzaakte, vereenigde de staatkundige noodzaaklijkheid dezelve wéder met elkander. En ook zelfs deze scheiding heeft nooit eenige vijandlijkheid ten gevolge gehad; hebbende deze Néderlanders zédert den vréde van Munster tot op dezen dag, waarin ik dit schrijf, nooit wéer oorlog met elkander gevoerd. Ondertusfchen was de nieuwe Republiek op het handhaven van de voorregten van koophandel, door haar bij den vréde van Munster verkrégen, zeer oplettend. Want

1649. toen de regéring van Brugge de zogenoemde Engelsche maatschappij van kooplieden genodigd had, óm naar haare stad, als haare oude verblijfplaats, te kéren, begeerden dezen vrijheid van tollén: doch Holland verzette er zig tégen, en beschouwde deze bevrijding als eene overtréding van den Munsterfchen vréde. Toen in laater tijden de koninglijke Néderlan-

den, uit hoofde van den aanstaanden dood van KAREL den II., koning van Spanjen, eene gewigtige verandering stonden te ondergaan, was Holland ten uitersten opletten en waakzaam, om bij eenen toekomenden nieuwen na- buur niet misfchien in het vervolg de voordeelen van den Munsterfchen vréde te verliezen. Men behoeft slegts het groot verbond van het jaar 1701 tusfchen den keizer LEOPOLDUS, *Engelland* en deze *Republiek* intezien, om daar van overtuigd worden. 1701.

De Republiek beloofde aan het huis van Oostenrijk, bij deszelfs aanspraak op de Spaansche heerschappij, en in den aanstaanden oorlog met Frankrijk, uit tweevoudige staatkundige rédenen, alle hulp en bijstand. Het was haar te doen om zékerheid ten aanzien der onafhankelijkheid bij den Munsterfchen vréde verkrijgen, en om de voorregten van koophandel te bewaren, welken haar bij denzelfden vréde toegestaan waren. Dit toont onder anderen zeer duidelijk het 8te artikel (*).

Het huis van Oostenrijk beloofde het eene en het andere, en de verovering der Spaansche Néderlanden werd zelfs als een der voornaamste oogmerken van dit verbond be-

(*) *Memoires pour servir à l'Histoire du XVIII. Siècle, par de Lamberty. T. I. p. 625.*

schouwd. De kroon van Grootbritanniën sloot, eenige maanden later, insgelijks een verbond met de staaten der Vereenigde Nederlanden, en dezelfde voorregten, namelijk: *zékerheid, en handhaving van hunne voorregten van koophandel tégen de Spaansche Néderlanden*, waren, onder anderen, de wézenlijke voorwaarden van dit verbond. Het tiende artikel stelt dit buiten allen twijfel. Het is merkwaardig, dat de beide mogendheden dit verdrag, in het 13de artikel, voor eeuwigdurend verklaarden; en dat dus Grootbritanniën toen reeds eene altijddurende guarantie wégens het sluiten der Schelde op zig nam (*).

Holland kwam de voorwaarden van dit verbond getrouwlijk na, en putte zijne kragten uit met het veroveren der Néderlandische plaatsen, om het huis van Oostenrijk, na het eindigen van den oorlog, wel in het bezit van dezelve te stellen, doch tévens om de voorregten van den Munsterschen vréde voor eeuwen te verzékeren. Als men den loop der onderhandelingen te Utrecht, zo als dezelve in staatsgeschriften te vinden is (†), en al de

(*) *Rousset Supplement au Corps Universel Diplom. T. II. P. II. p. 11.*

(†) *Actes, Memoires, & autres Pièces Authentiques concernant la Paix d'Utrecht, VI, à Utrecht, T. I. 1714. T. VI. 1715. 12.*

staatshandelingen overweegt, kan men daar uit zonder tégenspraak het volgende afleiden.

De twee kroonen Frankrijk en Spanjen, welken beiden éven zeer verlangden, dat de oorlog, wégens de erfopvolging in de Néderlanden gevoerd, mogt een einde némen, bewilligden ten laatsten wel in den afstand der Spaansche Néderlanden aan het huis van Oostenrijk, doch op geen andere voorwaarden, dan zo als dezelve door KAREL den II., koning van Spanjen bezéten waren. Beide de kroonen, maar inzonderheid Frankrijk, het welk daarenboven zeer aan het dalen was, was er volgens de gronden der staatkunde aangelégen, dat deze Néderlanden niet vermogend werden, maar altijd in dien staat bléven, waarin zij door den Munsterschen vréde gesteld waren.

Frankrijk poogde derhalven zelf, in den geheelen loop der staatsonderhandelingen aan *Holland* niet alleen de voordeelen van den Munsterschen vréde op nieuw te verzékeren, maar ook, dezelve gewigtiger te maken en te vermeerderen. Dus gaf deze kroon bij den vréde van Utrecht des jaars 1713. de Spaansche Néderlanden, door haar nog gedeeltelijk bezéten, onder geen andere voorwaarde aan de Republiek over, dan: dat zij dezelve niet eerder aan het huis van Oostenrijk zou overgéven,

dan na dat zij een vergelijk met hetzelfde zou getroffen hebben. Deze voorwaarde stond in het vrédesverdrag, en werd nog daarenboven in een bijzonder artikel herhaald(*). Frankrijk voegde er zelfs nog eenige plaatzen van zijne Néderlanden bij (†); in de daad om geen andere rédenen, dan op dat de gesteldheid der thans Oostenrijksche, zo wel als de Vereenigde Néderlanden, ten minsten op deze wijze zou blijven, zo als de Munstersche vréde dezelve eenmaal bepaald had. De Republiek bleef dus in het bezit der stéden en plaatzen, welken aan haar afgestaan waren. Zij gaf dezelve niet eerder aan KAREL den VI over, dan na dat zij haare aanstaande onafhankelijkheid, en de voorregten des koophandels volkomen voor zig verzékerd had. De onderhandeling, tot dat einde in 's Hage en te Antwerpen begonnen, was eene der moeilijksten. Oostenrijk voorzag, van welk gevolg het moest zijn, indien aan de Republiek het regt toegestaan werd om in zommige plaatzen bezetting te leggen; dat hetzelfde de welvaart dezer landen beletten, doch de Republiek tot eenen waarborg

(*) *Du Mont suppl. au Corps Univ. Dipl. Tom. VIII. P. I. p. 366. Article VII. en p. 372. Article séparé.*

(†) *Du Mont suppl. au Corps Univ. Dipl. T. VIII. P. I. p. 368. Art. XI, XII.*

van haare voorregten van koophandel strekken zou. Want, indien de Republiek het regt verkreeg om bezetting te leggen in eenige plaatsen, welken zij volgens haare belangen van staat en koophandel verkoos; bevestigde zij zig daar door nog meer in het voorregt van de Schelde gesloten te houden. Maar is het niet eene onloochenbaare waarheid, dat, zonder haaren kragtigen bijstand, het huis van Oostenrijk nooit in het bezit der tégenwoordige Néderlanden zou geraakt zijn? Verscheiden oorzaken bewogen naderhand het Weenerhof, om bij het voordzetten der onderhandeling wat meer te gemoet te komen, en toegéven.

Bij den vréde van Rastadt in 1714 was het uitdruklijk beding van Frankrijk andermaal, *dat het huis van Oostenrijk de Spaansche Néderlanden op die wijze zou bezitten, als KAREL de II. dezelve bezéten had* (*). Spanjen lei bij het sluiten van zijnen vréde met de staaten der Vereenigde Néderlanden den Munsterschen vréde van 1648 tot eenen grond (†); en nam dus hier door van zelven de garantie op zig van het artikel, waarin het sluiten der Schelde aan de Republiek was toegestaan. GEORGE de

(*) *Du Mont, l. c. p. 437. Art. XIX.*

(†) *Du Mont, l. c. p. 427. Art. X.*

I., koning van Grootbrittaniën, ondersteunde insgelijks de Republiek met allen nadruk aan het Weener hof. Het laatste gevolg van al deze drijfveeren was het Barrieretraktaat, den 15^{den} en 16^{den} van slagtm aand des jaars 1716, tusschen het hof van Weenen en de staaten der Vereenigde Néderlanden, te Antwerpen, gesloten. In het 26te artikel van dit traktaat werd met duidelijke woorden bepaald:

De handel en alles, wat van denzelve afhangt, zal tusschen de onderdaanen der Oostenrijksche en Vereenigde Néderlanden op dezelfde wijze gedreven worden, als de artikelen van den Munsterschen vréde van den 30sten van louwmaand 1648 het médebrengen, en welken bij dit tégenwoordig verdrag uitdruklijk bekrachtigd worden ().*

Niet alleen werd in dit traktaat het fluiten der Schelde andermaal bevestigd, maar Oostenrijk stond ook aan de Republiek, tot zékerheid der Néderschelde, den polder en het dorp den *Doel*, névens de polders St. Anna en Ketenesfe af (†).

Door dezen afstand werd de Republiek volkomen meester van de beide oevers der Schelde benéden Antwerpen. Grootbrittaniën gua-

(*) *Du Mont, Tom. VIII. P. I. p. 458. Art. XXVI.*

(†) *Du Mont, l. c. Art. XXVII.*

randeerde dit traktaat, zelfs nog bij een geheel bijzonder verdrag. In het zelve vernieuwen beide de mogendheden alle hunne voorige verdragen, en onder anderen werd daar in gezegd: dat het barrieretraktaat van Antwerpen volgens al deszelfs artikelen, als of het woordelijk bij dit verdrag gevoegd was, daar onder zou verstaan worden (*). Grootbrittaniën kon dus geen sterker garantie wégens het sluiten der Schelde op zig nemen, dan deze.

In het volgend verdrag over de grenscheidung van 1718 werd het traktaat der Barriere op zig zelven niet veranderd; de regten der Republiek op het sluiten der Schelde werden veeleer, door eenen naderen afstand van eenige plaatzen, op nieuw erkend en bekrachtigd. Dit nieuw verdrag werd ook tévens door Engelland bevestigd; door toetreding tot hetzelfde; gelijk deze bevestiging insgelijks van den keizer KAREL den VI., en de Republiek gevolgd is (†).

(*) *Lamberty, Memoires, l. c. Tom. IX. p. 396 en 397.* Het was merkwaardig, dat de republiek in het verdrag met Grootbrittaniën van 1709, over haare aanstaande barriëren, in het 15de artikel het sluiten der Schelde uitdrukkelijk liet bekrachtigen; doch dit verdrag werd in 1713 vernietigd.

(†) *Du Mont, l. c. Tom. VIII. P. II. p. 551.*; doch

De ſtaaten der Vereenigde Néderlanden oefenden dit regt over de Schelde in volgende tijden, overeenkomſtig de verdragen, zonder tégenspraak. Want in de naderhand gevolgde verſchillen over de Oostendeſche maatſchappij, door keizer KAREL den VI. opgeregt, werd van de opening der Schelde in het geheel niet geſproken; ſchoon het zeer waarſchijnlijk is, dat men bij derzelver ſtandhouding ten laats ten de opening der Schelde zoude begeerd hebben. De ſtaatkundige handelingen van dien tijd, wégens de vernietiging van deze maatſchappij, behoren niet tot het onderwerp van deze verhandeling. Maar het Weener verdrag

1731. van 1731 tuſſchen keizer KAREL den VI., en GEORGE den II., koning van Grootbritanniën, waar bij deze maatſchappij vernietigd werd, kunnen wij niet met ſtilzwijgen voorbij gaan, wíjl bij hetzelve het regt der Republiek om de Schelde geſloten te houden wéderom erkend en bekrachtigd werd. Zie hier de merkwaardige woorden van het 5de artikel van dit verdrag (*).

Zo

hier ontbréken de bekrachtigingen; maar bij *Lamberty l. c. Tom. X. in het ſupplement p. 62—72.* vind men ook de bekrachtigingen der drie mogendheden. Men vind daar ook eene zeer nauwkeurige kaart van Vlaanderen door den Ingenieur Soly.

(*) Zie hét zelve by *Rousſet ſuppl. au Corps univerſel Diplom.*

„Zo wel Grootbrittaniën, als ook de Republiek der Vereenigde Néderlanden, verbinden zig, zonder uitsfel een verdrag wégens de tollén en den handel in de Oostenrijksche Néderlanden, met den keizer KAREL den VI., te sluiten; egter van geen anderen inhoud, dan volgens den zin van het 26ste artikel van het barrierentraktaat van Antwerpen. Tévens zal aan de voorwaarden van dit verdrag, welken nog niet nagekomen zijn, en die van het traktaat van 's Hage van 1718, ten volle voldaan worden.”

De Republiek der Vereenigde Néderlanden was niet alleen als de voornaamste partij in dit verdrag betrokken, maar trad ook tot hetzelfde toe in het volgende jaar (*).

Dus moest de Republiek met de naburige Oostenrijksche Néderlanden wégens den handel en de tollén een vergelijk treffen overeenkomstig het verdrag van Antwerpen. Dit verdrag was betrekkelijk op den Munsterschen vréde, en dienvolgens op al de voorregten van koophandel bij dit verdrag aan de Repu-

Diplom. Tom. III. P. II. p. 287., alsmede in deszelfs *Recueil Historique d'Actes, Negotiations, Memoires & Traités. Tom. VI. p. 13.*

(*) *Roussel Supplement. l. c. p. 291. Recueil d'Actes l. c. p. 442.*

- blijk bewilligd , namelijk op het fluiten der Schelde- Grootbrittaniën nam dus andermaal de guarantee van dit voorregt der Republiek op zig. De omftandigheden , welken naderhand in Europa plaats hadden , als die met
1733. Frankrijk , wégens de verkiezing van eenen Poolfchen koning , na den dood van AUGUSTUS den II. , en , eenige jaaren laater , wégens den oorlog door den keizer KAREL den VI. met de
1737. Ottomannifche Porte gevoerd , beletten zonder tégenspraak de vervulling van het 5de artikel van het Weener verdrag. Deze monarch
1740. overleed ook kort na dat hij met de Porte den vréde gefloten had. Zijne groote erfdogter MARIA THERESIA vond aan de Republiek der Vereenigde Néderlanden den getrouwften bondgenoot. Want Holland verleende met groote ftandvastigheid de hulp , welke bij het
1732. Weener verdrag beloofd was. Zulks trok ten laaftten voor den ftaat wel veele nadeelige gevolgen na zig , als onder anderen eenen oorlog met Frankrijk ; doch getrouwheid in het nakomen der verdragen woeg verblindende voordeelen der ftaatkunde over , en aan deze trouwe heeft zonder tégenspraak het huis van Oostenrijk een gedeelte van deszelfs tégenwoordige bezittingen te danken.
- De vréde van Aken herftelde de rust van
1748. Europa. Dit traktaat van vréde werd geflo-

ten tusſchen Grootbrittaniën, Frankrijk, Oostenrijk, Spanjen, Sardinië, Holland, Modena en Genua.

Eenige artikelen van hetzelfde verſpreiden inſgelijks licht over deze verhandeling. In het eerſte artikel werd onder anderen het traktaat van den Weſtfaalſchen vréde van 1648, van den Utrechtschen van 1713, en van den Badenschen van 1714 tot eenen grond gelegd. Onder deze Weſtfaalſche vrédesverdragen (*) kan men onmogelijk alleen de verdragen verſtaan tusſchen den keizer en het Duiſche rijk, zo als ook tusſchen de kroonen van Frankrijk en Zweeden, welken te Munſter en te Oſnabrugge in 1648 geſloten werden; maar de uitdrukking: *de Weſtfaalſche verdragen*, toont duidelijk, dat ook de vréde tusſchen Spanjen en de ſtaaten der Vereenigde Néderlanden, den 30ſten van louwmaand 1648 te Munſter geſloten, daar onder moet verſtaan worden. Dit is inſgelijks het gevoelen van eenen beproefden geſchiedkundigen (†). De Vereenigde provinciën krégen bij den vréde van Aken van al de Européſche mogendheden wéderom de bevestiging van het voorregt, welk haar

(*) *Les Traités de Westphalie*. Zie Rousſet *Récueil* &c. Tom. XX. p. 179.

(†) *Häberlin, Zufällige Gedanken und Erläuterungen über die Achſiſchen Friedenspräliminarien*. 1748. S. 176.

bij den vréde van Munster was toegekend; namelijk van de *Schelde gesloten te houden*. Ondertusfchen moet het opmerklijk voorkomen, dat bij vernieuwing van verscheiden verdragen bij den vréde van Aken, zo wel het barrierentraktaat van 1715, als ook het traktaat van 's Hage van 1718, met stilzwijgen voorbijgegaan wierden.

WAGENAAR (*) ontdekte reeds de drijfveer hiervan, en het laater getuigenis van eenen in staatszaaken ervaren fchrijver ftelt dit buiten allen twijfel (†), wanneer hij zegt: *de gezant van het Weener hof, toen graaf, thans prins en opperftaatskanselier van KAUNITZ, verzette zig tégen het te berde brengen van deze verdragen, met geen minder groote standvastigheid, als gelukkig gevolg.*

Schoon egter het barrierentraktaat van 1715 niet letterlijk vernieuwd is, word deszelfs stilzwijgende vernieuwing bevestigd door de woorden in het zesde artikel:

De plaatzen in de Oostenrijksche Nederlanden, waarin de Algemeene ftaten regt hebben, bezetting te leggen, zullen aan derzelver troepen ingeruimd worden.

(*) *Vaderlandsche historie*. D. VIII. bl. 464.

(†) *Memoires des Pays-bas Autrichiens*, p. 185.

Op dezelfde wijze werd het Weener verdrag van het jaar 1731, gelijk ook de toetreding der staaten in 1732 stilzwijgende bekragtigd. Want naar inhoud van het 21ste artikel word de guarantie van de *pragmatike sanctie*, of akte van erfopvolging, door de mogendheden, die dezelve op zig genomen hadden, vernieuwd. Maar Engelland en de staaten der Vereenigde Néderlanden hadden de bescherming van deze akte in de Weener verdragen op zig genomen, en ook dadelijk verleend; dus volgde daaruit ook de stilzwijgende vernieuwing der voorregten aan deze beide mogendheden beloofd. Na den vréde van Aken verlangde de keizerin MARIA THERESIA met de staaten der Vereenigde Néderlanden een vergelijk te treffen, zo wégens de herstelling der vestingwerken in zommige barrièrensteden, welken Frankrijk veroverd en geslegt had, als wégens de nog onvoldaane voorwaarden van het Weener verdrag van 1732. In de jaaren 1752 en 1753 werden, onder bemiddeling van Engelland, bijeenkomsten te Brussel tusfchen de beide mogendheden gehouden. De staaten stonden in dezelve ook ten sterksten op hun oud voorregt, *het sluiten der Schelde*, en verzetten zig zelfs tégen de scheepvaart langs de vaart van Brugge, wjl langs dezelve alle waaren, welken ter zee naar Oostende

komen, langs de Schelde in alle andere steden der Néderlanden gevoerd werden.

De staaten hielden zig dus aan den inhoud der hier boven aangehaalde verdragen en traktaaten; en de bijeenkomsten te Brussel liepen vrugtloos af. Zédert dien tijd heeft tusfchen de beide Néderlanden altijd rust en vriendschap geheerscht; tot dat in 1780 het barrièrentraktaat door den keizer vernietigd, en in 1784 eerst Maastricht en deszelfs gebied, vervolgens de opening van de Schelde gevorderd werd.

Dezen zijn de waare omstandigheden omtrent het *openen en sluiten der Schelde*. Op deze wijze bepalen de Munstersche vréde van 1648, het groote Haagsche verbond van 1701, het vrédestraktaat van Utrecht van 1713, en het Badensche van 1714, gelijk ook de overige verdragen en verbonden van vréde van de jaaren 1715, 1718, 1731, 1732 en 1748, het regt van den staat der Vereenigde Néderlanden.

Welken invloed andere mogendheden op deze staatsaangelégenheid gehad, en dus nog hebben, als *Fránkrijk, Grootbrittaniën* e. z. v. blijkt uit de voorgaande ontléding van deze staatsverdragen; en uit het gansche verhaal, zo ik vertrouw, zo klaar en duidelijk, dat het onnodig zou zijn, iets hiervan aantehalen.

Uitspraak te doen over een staatsverschil tusschen twee vrije volken is de zaak niet van een' bijzonder persoon, van wien men alleen eene waare, eenvoudige en onzijdige voorstelling der gebeurtnissen verwacht, op welken het verschil gegrond is.

Wanneer een bekend schrijver (*), bij wien men meer welsprékendheid, dan waarheid en geschiedkunde vind, in het beöordélen van deze staatszaak zig weêr tot het natuurlijk regt wil kéren, moet hij zékerlijk, uit ijver voor zijne goede zaak, alle de verdragen van de tégenwoordige en voorléden eeuw voorbijgezien hebben.

Op die wijze zou het voordaan geheel overtollig wézen, dat betwiste regten bij verdragen onder vrije volken bepaald wierden. Want het natuurlijk regt zou dezelve, zo als de reeds geslotenen, geheel onnut en overtollig maken. Maar, wat zou het zijn met de bezitting der landen en regten, volgens deze beschouwing van het natuurlijk regt, wanneer geen verdragen dezelve meer konden beschermen? Wanneer het verders op de gevolgen eener gebeurtnis, dus op het *openen der Schelde*, aankomt; moet men, mijns bedunkens, twee zaaken wél onderscheiden, het

(*) LINGUET.

openen der Schelde op zig zelve, en het van zelve mischien daaruit voordvloeiend regt, om eenen handel en eene scheepvaart op de andere waerelddeelen te ondernémen.

Twee schrijvers hebben, voor eenigen tijd, hunne gedagten over het openen van de Schelde gezegd. De heer BUSCH (*) zegt: Men behoeft de kaart slegts intezien, om zig te overtuigen, van welk een groot gewigt het voor de Oostenrijksche Néderlanden zij, de haven, door de natuur in derzelver middenpunt daaraan geschonken, (Antwerpen) weér tot eene stapelplaats, voor hunnen in- en uitvoer, te mogen gebruiken. Hij merkt verder aan, dat zulke ligte en kostbaare waaren, welke de vragt per as niet aanmerkelijk in prijs doet verhogen, den weg van Antwerpen naar den Rhijn boven Mentz zouden zoeken, daar zij aan de zwaare tollén niet meer onderhévig zijn, waarmede de vaart op den Rhijn naar benéden overal bezwaard is.

Het voordeel van het openen der Schelde zou dus, naar het gevoelen van dezen schrijver, in de daad drielédig zijn: De schépen zouden uit zee vrij naar Antwerpen varen; en niet nodig hebben, na het betalen van groote lasten bij het fort Lillo, het welk de Schelde

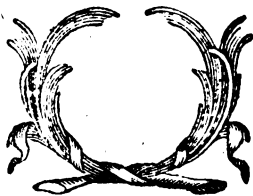
(*) Ter aangehaalde plaats.

dekt, overgeladen, en met Hollandſche vaartuigen verder verzonden te worden: De handel en néring der Oostenrijksche Néderlanden zou daar door in bloei raken, en eindelijk: De handel der Oostenrijksche Néderlanden op den Rhijn zou er bij winnen. Maar, ſchoon nu, de Schelde geopend zijnde, Antwerpen weér in het bezit geraakte van zijne voormalige regten eener ſtapelplaats, bewéren egter eenige ſchrijvers, dat, daar de loop van den handel geheel veranderd is, Antwerpen zig op de puinhoopen van Amſterdam niet zo zou kunnen verheffen, gelijk eertijds Amſterdam op die van Antwerpen. De heer SCHEDEL bekennt (*), dat het ſtremmen der ſcheepvaart op de Schelde iets toegebragt heeft tot verval van den handel van Vlaanderen en voornaamlijk van Antwerpen; doch dat geheel andere oorzaaken denzelven gekrenkt hebben, en dezelfs uitbreiding nog tégenwoordig verhinderen, als bij voorbeeld: de ménigte en zwaare inkomende en uitgaande regten, en het ſtreng en laſtig onderzoeken der goederen en reizigers op de grenzen. Het geen men van den veranderden loop des handels zegt, heeft grooten ſchijn, gelijk ook in hoe verre Am-

(*) *Ephemeriden der Handlung, oder Beyträge und Verſuche für Kaufleute. 5 Heft. Monat May. 1784.*

sterdam buiten alle vrees zou kunnen zijn: maar men vergelijke met dit gevoelen den veranderden loop van den handel in het algemeen in de Néderlandfche plaatzen en voornaamlijk van *Brugge*, *Antwerpen* en *Amsterdam*. Doch het is onnodig, over dit onderwerp iets verders te zeggen: ik vlei mij, dat deze eenvoudige ontléding elken lézer van zelve gelégenheid zal aanbieden, om dit verschilstuk verder intezien en zelf het besluit daar uit op te maken.

GESCHIEDENIS

VAN DE

Oostëndensche maatschappij van koophandel, van haar begin, in 1722, tot op haar geheele vernietiging, in 1731.

Na het eindigen van den oorlog wégens de 1713. erfopvolging in de Spaansche Néderlanden, waren de finantien van het huis van Oostenrijk zeer uitgeput.

De keizer KAREL de VI. raadpleegde derhalven met den grooten wijsgeer LEIBNITZ over de middelen, om dezelve te herstellen en in béteren staat te brengen. Onder anderen wilde hij gaerne, van zijne vrienden in Engeland, eene somme gelds tégen 8 ten honderd opnemen, ten einde de Hollanders te voldoen, welken de kwikzilvermijnen in Idria, tot een onderpand bezaten, en uit dezelve bovenmatige interessén trokken (*). In Engeland was een groot gedeelte des volks ten uitersten misnoegd over de verdragen, die men te Utrecht

(*) *Memoires de Mr. Jean Ker de Kersland. Publiés par lui-même, & traduits de l'Anglois à Rotterdam, 1726—1728. III. Tomes. 12°. T. I. p. 248.*

had gesloten. Men vreesde ook, niet zonder grond, dat het toenmalig ministerie het huis van Hanover van de troonsopvolging in Engelland verfstéken, en den pretendent, na het overlijden der koningin ANNA, ten troone verheffen zou. Veele Engelschen vreesden, dat Frankrijk en Spanjen hetzelfde hier in zouden ondersteunen. Om die réden zouden de Britten, die het huis van Hanover toegedaan waren, gaerne gezien hebben, dat het Weener hof den oorlog had voortgezet, en hadden te dien einde eenen Schot, KER VAN KERSLAND, met voorlagen aan hetzelfde gezonden (*). Maar het aangeboden plan kwam KAREL te gevaarlijk voor, en met den vréde van Rastadt hield alle hoop, om hetzelfde uittevoeren, van zelve op.

LEIBNITZ geraakte te Hanover met dezen KER VAN KERSLAND in kennis. Hij ontdekte hem het verlangen des keizers, om eene som gelds bij de Engelschen optenénen. LEIBNITZ verzogt tévens, dat KER VAN KERSLAND den keizerlijken kabinetssekretaris, die met hem over deze geldléning zou spréken, eenige hoop daar toe zou géven. Want dat hij, schoon geen volmagt hier toe hebbende, door eene voort van uiterlijke bereidwilligheid aan het

(*) *Memoires de Ker de Kersland. T. I. p. 127.*

huis van Hanover eenen gewigtigen dienst zou doen.

Op denzelfden dag ontving KER VAN KERSLAND brieven uit Londen van zijne vrienden, welken aan KAREL den voorslag gedaan hadden, om Spanjen in de Westindiën aantetasten. Zij gaven in dezelve te kennen, hoe zij en anderen bereid waren, om zig in de keizerlijke landen néder te zetten, en eene Oostindische maatschappij opterigten; en dat hij voor hen bij KAREL de vrijheid daar toe zou tragten te bewerken (*).

Dit gaf de eerste aanleiding tot de Oostendische maatschappij, die naderhand zo veel gerugts in Europa gemaakt heeft; welke drijfveeren zelfs vermaarde schrijvers van dien tijd geheel voorbij gegaan zijn. Kort daarop sprak de keizerlijke kabinetssekretaris met KER VAN KERSLAND over de geldléning. De laatste sloeg de oprigting eener Oostindische maatschappij in Vlaanderen voor, welker voorregten en vrijheden een zéker fonds tot deze geldléning zouden géven. Vlaanderen, zeide hij, was voor den handel voortreffelijk gelégen, en het in vorige tijden door de koningen van Spanjen zelven onderdrukt *Antwerpen* zou ras het hoofd weêr opbeuren. Bij aldien de kei-

1714.

(*) *Mémoires de Ker de Kersland, Tom. I. p. 249, 250.*

zer aan zijne vrienden, die hun vaderland, Engelland, wilden verlaten, oktrooi névens de gewoone vrijheden wilde verlénen, en slegts eene belasting van 6 ten honderd némen, zou deze maatschappij eerlang ééne der aanzienlijksten in Europa worden. Dezelve zou den keizer een milioen kunnen lénen; gelijk de Engelsche Oostindische maatschappij aan de régering, verscheidenmaalen, drie milioenen ponden sterling opgeschoten had. Het Weener hof keurde dezen voorslag in het algemeen voor goed; doch maakte veele zwarigheden tén aanzien der voorwaarden. Het meest vreesde hetzelfde, dat de roem en de eer des keizers, indien er zig hinderpaalen opdédén, verduisterd en belédigd zouden worden. KER VAN KERSLAND nam die zwarigheden weg, inzonderheid de laatste, welke aan het ministerie als de géwigtigste voorkwam, door den nieuwen voorslag, dat men in het eerst alleen aan enkele kooplieden passen géven, en den uitslag afwagten zou. Op deze wijze, zeide hij, word de roem en de eer des keizers bij de tijdgenooten zo wel als bij de nakomelingschap in veiligheid gesteld (*).

Deze nieuwe voorslag werd eenige jaaren daarna ten uitvoer gebragt. Reeds ten tijde,

(*) *Memoires de Ker de Kersland*; Tom. I. p. 254, 255.

dat de tégenwoordige Néderlanden, gedurende den oorlog wégens de Spaansché erfopvolging, door de beide zeemogendheden bestierd werden, hadden eenige Néderlandsche kooplieden beproefd, om deel aan den Oost- en Westindischen handel némen; doch zij slaagden daar niet in (*).

Na het sluiten van het barrièrentraktaat, 1715. nam Oostenrijk de Néderlanden in bezit, waar op KAREL de VI. bevéel gaf, om de haven van 1717. Oostende te verbéteren (†).

Op denzelfden tijd waren uit deze haven twee schépen, welken Antwerpsche kooplieden toebehoorden, naar Oostindiën vertrokken (§), en het eene kwam in het najaar met eene rijke lading terug. In de volgende jaaren zette men dezen handel, met vier of vijf sché- 1718. pen, op dezelfde wijze voort. 1722.

Doch in 1719 werd één dézer schépen op 1719. de kust van Guinea door de schépen van de Hollandsche Westindische maatschappij genomen, en verbeurd verklaard. De kapitein, die er te voren het bevéel over gevoerd had,

(*) *Du Mont Faëtm veridique de tout ce qui concerne le commerce des Indes Orientales & Occidentales &c.* bij Rousset in het *Recueil historique d'Actes &c.* Tom. II, p. 57.

(†) *Theatrum Europ.* T. XXI. p. 387.

(§) *Mercuré historique & politique*, T. LXIII. p. 238.

hernam hetzelfde wel in Duins; maar in het
 1721. jaar 1721. vielen nog drie Schépen in handen
 van de Néderlandsche Oostindische maatschap-
 pij (*). Onderwijlen zetten de Brabanders en
 Vlamingen hunnen handel voort.

Het Weener hof begreep zeer wél, dat
 met dat alles deze Néderlandsche handel nooit
 eenen grooten opgang zou kunnen maken, in-
 dien men denzelven door het oprigten van
 eene maatschappij, volgens de ontwerpen van
 KER VAN KERSLAND, niet in keizerlijke bescher-
 ming nam.

KER beschouwde den gelukkigen uitslag van
 zijne ontwerpen thans uit een geheel ander oog-
 punt, dan te voren. Hij en zijne vrienden
 hadden dezelve gesmeed, ten einde, bij al-
 dien de pretendent den troon beklom, in
 Vlaanderen eene verblijfplaats te vinden, daar
 zij, onder de keizerlijke bescherming, hun
 natuurlijk Vaderland zouden kunnen vergéten.
 Deze voorzorg van hun was nutloos geweest;
 want het huis van Hanover beklom den troon.

1714. De gevolgen van de ontwerpen van KER VAN
 KERSLAND waren, in de daad, voor den han-
 del van zijn Vaderland éven zo nadeelig als
 voor dien van Holland, en de volkomen uit-
 voering van zijn sijstema kon de Engelsche

Oost-

(*) WAGENAAR, Vaderl. Hist. Deel VIII.

Oostindische maatschappij in groote verlegenheid brengen. Hij trachtte derhalven zijne gedaane voorstellen aan het Weener hof met de belangen van zijn vaderland en de Engelsche Oostindische maatschappij te verbinden, tot dat einde gaf hij aan den minister, den baron van BERNSDORF, een opstel over van de voorstellen, welken hij aan het Weener hof gedaan had, om hetzelfde aan den koning GEORGE den I. ter hand te stellen. Doch BERNSDORF gaf hetzelfde niet over. KER van KERSLAND wendde zich derhalven tot de Engelsche Oostindische maatschappij, en aan haaren sekretaris THOMAS LEWIS.

Hij vernam met leedwézen, dat de maatschappij zig met vertoogen tot het ministerië gewend, en bij het parlement eene akte bewerkt had, bij welke aan alle Britsche onderdaanen verboden werd, eenig deel te nemen in den Oostindischen handel. Dit was, naar zijn gedagt, eene zeer verkeerde staatkunde, welke den keizer van het goed gevolg van alle zijne ontwerpen nog meer zou verzékeren. Hij gaf derhalven aan de maatschappij een nieuw plan over, hetwelk hij, indien men het hem veroorloven wilde, den keizer zelf zou brengen.

Volgens dit plan zou de Oostindische maatschappij van koophandel van KAREL den VI.

met de Engelsche Oostindische vereenigd worden. Door deze vereeniging, voornaamlijk, wanneer de keizer geen hooger belasting nam, dan van 6 ten honderd, zouden de Engelschen veel meer Oostindische waaren slijten dan eenige andere maatschappij. Dit vertier zou zij niet alleen tot de keizerlijke erflanden, maar zelfs tot Italië uitstrekken. Het verlies, dat de Hollandsche Oostindische maatschappij alsdan zou lijden, was zichtbaar. Daarenboven zou deze Republiek haar overwigt in die vreemde landen tégen Engelland niet meer misbruiken, daar zij van de zijde der Néderlanden den keizer zoude moeten vrézen en ontzien. Dit plan zou eindelijk het eenige middel zijn, om voortekomen, dat een groot gedeelte van den Engelschen Oostindischen handel niet in handen der Oostenrijfsche Néderlanders viel (*). Eenigen tijd daarna ging KER VAN KERSLAND naar Brussel, en gaf den gevolmagtigden minister der Oostenrijfsche Néderlanden, VAN PRIE, een plan over, het welk hij naderhand aan den prins EUGENIUS zond. Hij verliet kort daarop de Néderlanden; doch was nauwlijks weér te Londen gekomen, of hij werd door den bekenden graave van WINDISCHGRATZ, en den veldmaar-

(*) *Memoires de Ker de Kersland*, Tom. I. p. 256—276.

schalk van VEHLEN terug ontboden. Zij be-
geerden van hem, dat hij een plan zou opstel-
len voor de nieuwe maatschappij, als méde
een oktrooi. Beiden zouden aan den keizer
gezonden worden. De onderhandeling werd
ondertusfchen zeer geheim gehouden, wjl
men wist, dat VAN PRIE zeer tégen de oprig-
ting eener maatschappij was, wjl hij daar
door de jaarlijkfche voordeelen van de pas-
poorten voor de kooplieden verloor. KER VAN
KERSLAND ontwierp de beide plans voor den kei-
zer. Bij het oprigten der nieuwe maatschappij
van koophandel was zijn oogmerk niet alleen
op Oostindiën, maar veel meer op de West-
indiën gerigt. Hij nam Oostindiën flegts tot
een voorwendzel, ten einde de ftaatkunde
der Hollanders te misleiden. Maar in de West-
indiën zou KARL de VI. een zeker eiland in
bezit némen, hetwelk geen Européſche mo-
gendheid tot heden zig nog geëigend had, en
hetzelve met krijgsvolk, gelijk ook met kuns-
tenaars en handwerkers bezetten, verfterken,
en tot eene *vrye haven* verklaren.

Op dit eiland zou men alsdan een algemeen
magazijn van alle Amerikaanfche waaren aan-
leggen. Op deze wijze zouden de Oostenrijk-
ſche onderdaanen in de Nederlanden hunne
linnens, kanten, ſtoffen e. z. v. niet alleen in
groote ménigte kunnen vertieren, en tégen

de kostbaarste Amerikaansche waaren verruilen; maar ook gereed geld kunnen terug brengen, en dus in den balans van handel winnen. Hij geloofde zelfs, dat de inwoners der naburige volkplantingen, gebukt onder het juk der harde Spaansche regéring; zig in groote ménigte naar deze vrije haven zouden begéven, eene zachte regéring boven die dwinglandij verkiezende. De hinderpaalen, welken Spanjen in den weg zou mogen leggen, waren, dagt hij, gemakkelijk te overwinnen. Want bij de eerste gelégenheid zou in de Spaansche Westindiën eene algemeene staatsomwenteling volgen. De inwoners zouden, zodra zij zagen, dat eene Europésche mogendheid hen in bescherming némen, en in het oproer ondersteunen zou, eenen opstand verwekken. Dit plan zou tévens alle vereeniging van Spanjen met Oostenrijk verwijderen, en Grootbrittaniën te nauwer met den keizer KAREL den VI verbinden. Hij gaf het plan, névens het ontwerp van hét oktrooi aan de beide graaven over, en beloofde, den keizer zelf de nodige ophelderingen te géven, indien men het begeerde. Hij verliet Brusfel en vertrok weér naar Londen. Maar deze groote ontwerpen van KER VAN KERSLAND, bij welken zonder tégenspraak eene sterke verbeeldingskracht plaats had, sloegen op eenmaal feil. Terwijl hij te Brusfel

was , had zékere JOHN COLEBROOH , die van Parijs kwam , en met hem in één huis woonde , zijnen schrijver omgekogt , waardoor hij in de noodwendigheid geraakte , om het geheele geheim zijner onderhandelingen aan COLEBROOH te ontdekken. Deze handelde trouwloos , wist zig in de gunst van den graave van WINDISCHGRATZ en van VEHLEN intedringen , verbéterde het plan , en werd wégens 1721. het verlénen van het oktrooi voor de Néderlandfche maatschappij van koophandel naar Weenen afgevaardigd. Het vertrek van COLEBROOK naar Weenen verwekte eene groote verslagenheid bij de Engelsche en Hollandsche maatschappijén van koophandel. De eerste trad met KER VAN KERSLAND in onderhandeling over de middelen , waar door men den keizer zou kunnen bewégen , om van zijn voornémen aftezien. Hij beloofde naar Weenen te gaan , en aan haar verlangen te voldoen. Doch , toen hij gereed stond , om op reis te gaan , schreef de Engelsche gezant , die aan het Weener hof was , dát COLEBROOK in ongenade gevallen was ; en dat de keizer van het ontwerp , om eene maatschappij opterigten , geheel afgezien had.

Het eerste was waar , doch het tweede was van allen grond ontbloot. De Engelsche maat-

schappij deed hem zijne reis staken ; al zijne groote oogmerken en vooruitzigten lagen op eens in duigen , en hij behield alleen bij de nakomelingschap de eer , van voor het Weener hof het eerste plan tot eenen handel in de andere waerelddeelen ontworpen te hebben. Het was er verre af , dat de keizer KAREL de VI. zijn voornemen , om eene maatschappij van koophandel in de Néderlanden opzigten , zou hebben laten varen. De handel was voor die van Braband en Vlaanderen zeer voordeelig , schoon het verlies der schépen , wíjl zij onder geen bijzondere keizerlijke bescherming stonden , de winst weér verminderte.

Zij vernieuwden derhalven hunne aanzoecken wégens het oprigten eener maatschappij. Het Weener hof verdraagde zijn besluit , waar toe de vertoogen van eenen generaal en van eenen staatsman aanleiding gaven.

De eerste handelde trouw en eerlijk , de andere uit laag eigenbelang. De groote prins EUGENIUS van Savoyje oordeelde , dat Engeland en Holland het oprigten der maatschappij als eene overtréding der staatsverdragen zouden beschouwen. Maar de gevolmagtigde minister der Néderlanden , de heer VAN PRIE , vreesde eenige inkomsten en geschenken te

verliezen, welken hij jaarlijks van de paspoorten getrokken had (*).

Eindelijk zégepraalden de kooplieden en het plan van eenen KER VAN KERSLAND en COLEBROOCH over de natuurlijke billijkheid van den generaal en het eigenbelang van den staatsdienaar. Want op den 19 van wintermaand 1722 1722. rigtte keizer KAREL de VI. te Oostende eene algemeene maatschappij van koophandel op, en gaf haar een oktrooi voor 30 jaaren (†). Hetzelve bestond uit 103 artikelen. Het zal mogelijk zommigen onzer lézeren niet onaangenaam zijn, dat wij, schoon niet den letterlijken inhoud, egter het zaaklijke van dezen oktrooibrief médedélen, ten einde de besluiten van het Weener hof in dien tijd, om den Néderlandschen koophandel optebeuren en in

(*) *Rousset, Recueil d'Actes &c. Tom. II. p. 4.*

(†) De inleiding van het oktrooi luid dus: *Considerant, que le commerce ne peut pas être bien établi & solidement soutenu par des particuliers, qui le font depuis quelques années sous notre pavillon & sur nos passeports. Nous avons jugé nécessaire d'établir & de former une Compagnie générale de commerce dans nos Pays-Bas.* Dat is: Aangezien de handel door enkele bijzondere kooplieden, die denzelven zédert eenige jaaren, onder onze vlag en met onze paspoorten, gedréven hebben, niet wél gevestigd en ondersteund kan worden, hebben wij nodig geoordeeld, eene algemeene maatschappij van koophandel in onze Néderlanden opterigten.

bloei te brengen , te kunnen overwégen , en met onzen tijd te vergelijken.

Deze Oostendefche maatschappij zou op Oost- en Westindiën , op de kusten van Afrika , zo wel aan déze als aan géne zijde van de Kaap de goede hoop , in alle havens en stroommen vrij en ongehinderd handelen , éven als alle andere volken. Aan enkele Oostenrijksche onderdaanen werd de handel en scheepvaart op deze gewesten nu verboden.

Aan alle Oostenrijksche onderdaanen , gelijk ook aan die van vreemde mogendheden , werd veroorloofd , aan deze maatschappij deel te nemen. — Zelfs werden de voogden en bestiers der goederen van onmondigen in de keizerlijke landen genodigd , het gereed geld der onmondigen aan deze maatschappij opteschieten. — Het kapitaal der maatschappij zou uit zes millioenen wisselgeld bestaan , doch hetzelfde in 6000 actien of aandeelen verdeeld , en elk aandeel of actie op 1000 gulden gerékend worden. De maatschappij kreeg de voorregten , van in de vreemde waerelddeelen landerijën te bekomen , met de Indiaansche vorsten verdragen te sluiten , en troepen te onderhouden ; egter zouden zij deze voorregten onder keizerlijk gezag oefenen. Van de terugkomende waaren zou eene belasting van 6 ten honderd , doch van de waaren , die naar de

vreemde waerelddeelen verzonden werden, zou geen belasting betaald worden (*). Het verlenen van dezen oktrooibrief deed de zee-mogendheden de gevolgen voor derzelver handel voorzien.

Holland had zig tot hiertoe verbeeld, dat de keizer KAREL de VI. zulk eenen oktrooibrief nooit zou verlenen, en zig met de hoop gevleid, van den handel van eenige particulieren ras te vernietigen. Doch de Engelsche maatschappij was door verkeerde berigten in slaap gewiegd, en ten laafsten bedrogen geworden. Zodra de tijding van het oktrooi bekend was geworden, volgde van de zijde der Néderlandsche Oost- en Westindische maatschappijën het eene vertoog op het andere.

Men had de onregmatigheid van dezen handel (gelijk men zeide) in de vergadering der Algemeene staaten wel reeds aangetoond, en door schriftlijke en mondelijke onderhandelingen getragt, het oprigten daar van tégen te houden (†). Doch nu begon men denzelven zelfs als eene belédiging en overtrédiging der voorgaande verdragen te beschouwen. Er

1720.

1721.

(*) Zie *Lettres patentes d'octrois accordées par l'Empereur Charles VI.* &c. bij DU MONT, *Corps diplom. Tom. VIII. P. II. p. 44—51.*; als méde Rousset, *Recueil historique d'âtes &c. Tom. II. p. 5—42.*

(†) Rousset, *Recueil &c. Tom. II. p. 43.*

kwamen verscheiden schrijvers , zo voor als tégen, te voorschijn. NENIJ, DU MONT, en VAN BERGER verdédigden inzonderheid de regten des keizers; terwijl WESTERVEEN en BARBEIJRAC de verdédiging der regten van de staaten der Vereenigde Néderlanden op zig namen (*). De tégenwoordige tijdsomstandigheden van Europa veroorloven geen onbeampt perfoon, openlijk een vrijmoedig oordeel te vellen over een staatsverschil, welk reeds zédert veele jaaren geëindigd is. Doch een eenvoudig geschiedkundig verhaal, uit eene ménigte van staats- en andere papieren naar waarheid opgemaakt, zal, hoop ik, den lézer kunnen voorlichten.

De Néderlanden waren, zo lang zij onder de Spaansche heerschappij stonden, van den Oost- en Westindischen handel uitgesloten.

PHILIPS de II., koning van Spanjen, maak-
1598. te zelfs in 1598 in de akte van afstand der Néderlanden aan zijne dogter ISABEL en haaren ge-
maal , den aartshertog ABBERTUS VAN Oostenrijk, tot eene altijd durende wet:

„Dat noch zij, noch ook hunne opvolgers of onderdaanen, op eenigerlei wijze, scheepvaart

(*) Men vind deze schriften bij DU MONT, *Tom. VIII. P. II. p. 82. Rousset, Recueil &c. Tom. II. p. 43—76. en Tom. III. p. 24—115.—116—135. Europaische Staatskanzleij, Theil 43. n. VI. S. 515., Theil 55. S. 378—484.*

en handel op de beide Indiën zouden ondernemen, en dat in geval van overtréding de Néderlanden wéder aan de kroon van Spanjen zouden vervallen.

Deze uitfluiting duurde, tot dat de Néderlanden na het overlijden van den aartshertog **ALBERTUS**, in 1621, en van **ISABEL**, in 1633, weêr aan Spanjen vervielen. In 1640. had **PHILIP de IV.** wel besloten, deze uitfluiting ten deele intetrekken, en den handel op de Oostindiën voor zijne onderdaanen in de Néderlanden en anderen open te stellen, doch de staatsomwenteling, op dien zelfden tijd ook in Portugal om dezelfde oorzaaken, ten minsten zo als de Portugeesen voorgaven, uitgeborsten, vernietigde dit besluit. In de onderhandeling op den Munsterschen vréde, welke Spanjen met Holland bevrédigde, merkten de gezanten der nieuwe Republiek het als eene bekende waarheid aan, dat de Spaansche Néderlanden, zelfs volgens de wetten hunner koningen, van allen handel en scheepvaart op de beide Indiën uitgesloten waren. In het 5de en het 6de artikel van dit vrédeverdrag bepaalden zij:

Dat de Spanjaarden op de Oostindiën zouden blijven varen, op denzelfden voet als tégenwoordig plaats had, zonder deze scheepvaart verder te mogen uitbreiden: maar dat de onderdaanen

der Néderlanden op geen plaatzen zouden handelen, welken de Kastiliaanen in Oostindiën in bezit hadden. (art. 5).

In Amerika en de Westindiën zouden de inwoners en onderdaanen van al de koninglijke landen en provincien niet varen, noch handelen op zulke plaatzen, in welker bezit de Republiek was.

Even zo min zouden ook de inwoners en onderdaanen van den staat der Vereenigde Néderlanden op de Spaansche bezittingen in die gewesten mogen varen of handel drijven. (art. 6.) ()*

PHILIP de IV. bekrachtigde dezen vréde ook als hertog van Braband en graaf van Vlaanderen. In het eerste artikel namen de gevolmagtigde ministers alleen den toenmaligen staat van scheepvaart en handel op Oostindiën in aanmerking, en verkozen het woord: *Spanjaarden en Kastiliaanen*; doch in het tweede artikel drukten zij zig veel nauwkeuriger en bepaalder uit met de woorden: *de onderdaanen van alle provincien, welken den koning van Spanjen toebehoren.*

De uitsluiting der Néderlanden van den handel en de vaart in de andere waerelddeelen

(*) *Du Mont, Corps universel Diplomatique, Tom. VI. Part. I. p. 450.*

bleef zédert dien tijd onveranderd tot in het jaar 1698 (*). In dezen tijd werd, op aan- 1698. zoek der staaten van Vlaanderen, eene koninglijke maatschappij van koophandel op Oostindiën en Guinea in de Néderlanden opgericht. Het oktrooi voor dezelve zou voor 30 jaaren zijn, en het kapitaal uit twee millioenen bestaan. Doch dit voornémen bleef stéken. De schrijvers gaan de oorzaaken wel met stilzwijgen voorbij; doch het toenmalig staatsstelsel van Europa toont die van zelve aan. Want op denzelfden tijd werd het verdrag van verdeling der Spaansche monarchie tuschen Engelland, Frankrijk en Holland gesloten. De veranderingen, welken naderhand bij het overlijden van KAREL II., koning van Spanjen, in Europa voorvielen, vereenigden het huis van Oostenrijk met Holland. Deze Republiek bedong (éven als Grootbrittaniën) bij het verdrag van 's Hage van 1701 voor haare scheep- 1701. vaart en handel op de beide *Indiën*, ook voor het toekomende, van Oostenrijk die regten,

(*) In 1653 liet een zéker Brabander, BASTIAAN BROUWER genoemd, zig een oktrooibrief géven van PHILIP IV., koning van Spanjen, en begon eenen handel op Oostindiën. Doch de staaten der Vereenigde Néderlanden beletten dezen handel, zig beroepende op het 5de artikel van den Munsterschen vréde.

welken bij voorgaande traktaaten bepaald waren (*).

Onder dit beding, gelijk onder eenige anderen, nam de Republiek de verovering der Spaansche Néderlanden en van alle andere Spaansche landen, ten voordeele van het Weener hof, op zig.

De Spaansche Néderlanden werden veroverd, en bij het verdrag van Antwerpen gaf de Republiek dezelve aan KAREL den VI. over, onder de twee volgende duidelijk bepaalde voorwaarden:

Deze Néderlanden zullen door den keizer, zijne opvolgers en erfgenaamen op die wijze bezéten worden, zo als men in het verdrag van 's Hage overeengekomen is, en zo als KAREL de II., koning van Spanjen, dezelve bezéten heeft (art. 1.)

De gemaakte schikkingen ten aanzien van den handel tusfchen de Republiek der Vereenigde Néderlanden en de Oostenrijksche Néderlanden, gelijk ook alle verdere inrigtingen, welken daar van afhangen, worden volgens den inhoud van den Munsterschen vréde van 1648 bekragtigd (†) (art. 26).

(*) Artikel 8: *Lambertij - Memoires pour servir à l'Histoire du XVIII. siècle*, Tom. I. p. 620.

(†) *Lambertij*, l. c. Tom. IX. p. 35.

Dezen zijn de waare geschiedkundige omstandigheden, eenvoudig en geheel onpartijdig, zo als de geschiedenis die bewaard heeft, en, zo ik vertrouw, in een helder daglicht gesteld.

De schrijvers, welken de Oostenrijksche maatschappij verdedigen willen, leiden hunne gronden deels uit de ontléding der staatsverdragen, deels uit het staatsregt der verdragen af. Zij beroepen zig op de vrijheid der zeeën, verders op de plaats van den Munsterschen vréde, waarin van de Spanjaarden, en niet van de Néderlanden gesproken word, en eindelijk brengen zij bij, dat KAREL de VI. geenzins als koning van Spanjen de Néderlanden bekomen heeft. Zeer opmerklijk komt mij de plaats voor van den rijkshofraad VAN BERGER, welke, daar zijn geschrift (*) mischien reeds lang vergéten is, wel zal waardig zijn, om hier herhaald te worden: „, dat, „, schoon de oudere Oostenrijksche linie, welke „, met KAREL II. in 1700 uitgestorven is, de „, Vereenigde Néderlanden bij den Munsterschen vréde voor eene vrije Republiek heeft „, erkend: kan deze erkenning nogthans het „, tégenwoordig huis van Oostenrijk, volgens

(*) *Grundliche Erweisung u. s. w. in de Europäischen staatscantzleij. Th. 43. S. 515.*

„ de grondstellingen van het regt der volken
 „ geenzins verplichten , het welk noch zijne
 „ noodwendige toestemming gegeven , noch
 „ den Munsterschen vréde méde ondertékend
 „ heeft. Er zou derhalven wégens de souve-
 „ reiniteit van dezen vrijen staat van de zijde
 „ van het doorlugtigst aartshuis van Oosten-
 „ rijk , als het welk nog voor het verkrijgen
 „ van de Spaansche monarchie de meeste Né-
 „ derlanden bezéten heeft , kunnen aange-
 „ merkt worden” . .

Volgens de gronden der staatkunde scheen
 het zommigen van deze schrijvers ongemeen
 hard , dat de Néderlanden wégens een artikel
 van het traktaat van Munster altijd vernéderd
 moesten blijven , het welk des te gevoeliger
 voor het Weener hof was , daar hetzelfde zig
 bij het barrièrentraktaat verbonden had tot
 het betalen van eene jaarlijksche aanzienlijke
 som gelds uit derzelver inkomsten. —

Dit staatsgeschil bleef niet slegts de zaak der
 schrijvers , maar werd ook eerlang eene ge-
 wigtige aangelégenheid der hoven. De staaten
 der Vereenigde Néderlanden verboden hunne
 onderdaanen in de Oostendesche maatschappij
 deel te nemen. Het parlement van Grootbrit-
 taniën stelde eene bil op : dat elk Britsch on-
 derdaan , die te Oostende zou intékenen ,
 zijne aktiën en de drie dubbele waarde daar
 bo-

boven zou verbeuren, een derde voor de kroon en twee derden voor de Engelsche Oostindische maatschappij. De onderdaanen, die men in Indiën (behalven de zulken, die er toe gerechtigd waren,) of binnen de grenzen der Oostendefche maatschappij aantrof, zouden aan den lijve, of met eene gevangenis, gestraft worden, naar dat men zou bevinden te behoren (*). GEORGE I. bekrachtigde deze bil.

Deze monarch vond zig niet alleen als beschermer van het barrièrentraktaat van 1715 1715. beléidigd, maar hij oordeelde ook, dat zijne eigen regten door het oprigten der Oostendefche maatschappij gekrenkt en veragt waren. Want in het verdrag van Madrid van 1670 word uitdruklijk bepaald :

Dat de onderdaanen der Spaansche heerschappij in de plaatzen van de Westindiën, alwaar de Engelschen zig neergezet hebben, geen handel zouden drijven (†).

Frankrijk verbood, in 1723, alle zijne onderdaanen, op zwaare straffen, geen deel aan den handel der maatschappij te nemen, noch ook in haaren dienst te treden (§). PHILIP 1723.

(*) ANDERSONS, *Hist. und Chronol. Geschichte des Handels 5r Theil*, S. 29.

(†) Het 8 artikel. Zie *du Mont*, f. c. T. VIII. P. I. p. 138..

(§) Zie *Rousset, Suppl. au Corps Univ. Diplom. T. II. P. I. p. 168.*

D

de V. beschouwde insgelijks de oprigting van deze maatschappij van koophandel als eene openbaare belédiging van den Munsterfchen vréde, zo als ook der verdragen, volgens wélker inhoud de Néderlanden aan het huis van Oostenrijk waren gelaten (*). Bij al deze bewegingen aan de hoven, en niet tégenstaande het verbod in de drie voornaamste handelsdrijvende staaten, wisten de voorstanders der nieuwe maatschappij zo veel ingang in Frankrijk, in Engelland en zelfs bij de inwoners der Vereenigde Néderlanden te vinden, dat het gansche kapitaal in weinig dagen ingetékend was (†). Men rustte drie schépen uit, welken in het volgende jaar naar Bengalen en China
 1723. voeren. De maatschappij werd door de Indiansche vorsten begunstigd. In Bengalen stond men haar eenige landstreeken af, en zij rigtte zo wel hier, als op de kust van Kormandel, faktoriën op. Zij gaf aan de deelhebbers een dividend van 12 per Cent. Deze voorspoed, alsméde de geheel veranderde grondbeginzels van staatkunde vergrootten de bekommering der beide zeemogendheden. Frankrijk en En-

(*) *Représentations du Roi d'Espagne contre la Compagnie d'Ostende*, in *Rousset, Recueil Hist. d'Actes &c.* Tom. II. S. 76.

(†) WAGENAAR D. VIII. bl. 11.

gelland hadden in de bijeenkomsten te *Cambray* 1721. getragt, Spanjen met het huis van Oostenrijk volkomen te bevrédigen. Doch de onderhandeling ging zeer traaglijk voort. Onderwijl had de koningin *ELIZABETH* van Spanjen, *RIPPERDA* als gezant naar Weenen gezonden, ten einde buiten alle bemiddeling den koning, haaren gemaal, met het huis van Oostenrijk te verzoenen. Deze *RIPPERDA* vleide zich met de hoop, dat hij het huwelijk der aartshertogin, de groote *MARIA THERESIA*, met den prins *KAREL* tot stand zou kunnen brengen.

Een vooruitzicht, dat alleenlijk in de hoop bestond, droeg hij *ELIZABETH* als eene volkomen waarheid voor. De koningin gaf hem hierop bevel, het Weener hof in alles te gemeet te komen, en in de verdragen de voordéligste voorwaarden te bewilligen (*).

En door deze drijfveer krégen de Néderlanders voor hunne Oostindische maatschappij geheel onverwagt nieuwe voorregten van Spanjen. Want op denzelfden tijd, dat een traktaat van vréde de bevrédiging, doch een verbond de nauwste vereeniging tusschen de beide mogendheden ten gevolg had, had *RIP-* 1725.

(*) *Memoires de Monsieur l'Abbé de Montgon, publiés par lui-même, Tom. I. VIII. 1750—1753. 8. Tom. I. p. 157. & suiv.*

PERDA aan de Oostenrijksche onderdaanen groote voorregten toegestaan ten aanzien van den koophandel. Dit verdrag van koophandel bestond uit 47 artikelen. „De keizerlijke onderdaanen zouden ten aanzien van den handel op de beide Indiën al de regten, voorregten en vrijheden genieten, welken aan de Vereenigde Néderlanden bij den Munsterschen 1725. vréde van 1648, zo wel als bij laater verdragen toegestaan waren.” Zelfs zouden zij ten aanzien van den handel op de Kanarische eilanden dezelfde regten hebben als de Engelschen en Hollanders, en in het algemeen de beide natiën in alles op gelijken voet gehandeld worden (*).

Dus werd bij dit voordélig verdrag van koophandel, onder anderen, het oktrooi der Oostendefche maatschappij door Spanjen erkend en bekragtigd. Zulk een onverwagte bevrediging, gepaard met al de gevolgen, maakte de onderhandelingen te Cambray van zelve vrugtloos, doch wekte de aandacht op van de voornaamste hoven van Europa. Het dwaas gedrag van RIPPERDA, die in zijn zestigste jaar onbedagtzaamer te werk ging dan ménig jongeling, maakte dezelve nog meer gaande.

(*) Zie dit verdrag van koophandel bij *Du Mont*, l. c. Tom. VIII. P. II. p. 114.

Men vernam behalven het Weener verbond nog eenige geheime artikelen, onder anderen, de toezegging des konings van Spanjen, om de Oostendefche maatschappij 'te' befchermen (*).

Behalven de ftaaten der Vereenigde Néderlanden, werd GEORGE de I. van Grootbrittanien het meest ontrust, als die de veiligheid van zijne kroon zelve meende in gevaar te zijn. Hij ftelde derhalven tégen het Weener verdrag het verbond met de koningen van Pruifen en Frankrijk te Herrenhaufen.

In dit verdrag, meer bekend onder den naam van *Hanoversch verbond*, werd wel niet uitdruklijk melding gemaakt van de Oostendefche maatschappij, egter hadden de woorden van het tweede artikel er eenige betrekking op.

De bondgenooten verbinden zig tot eene wéderzijdsche befcherming van al hunne ftaaten en landen, in en buiten Europa; insgelijks van alle hunne regten, vrijheden en voordeelen, voornaamlijk van die, welken den koophandel betreffen; die zij reeds genieten, of nog zouden genieten (†).

(*) *Montgon, l. c. p. 334.*

(†) Dit verbond vind men bij *Du Mont, l. c. Tom. VIII. P. II. p. 117. Rousfet, Recueil d'Actes &c. Tom. II. p. 189.*

Holland werd genodigd, om tot dit verbond toetetréden; doch de hoven van Weenen en Madrid wendden alle pogingen aan, om de Republiek in het Weener verbond aan-tenémen.

RIPPERDA was aan het Spaansche hof tot hertog en eersten staatsdienaar verhéven: en ELIZABETH vereerde hem, in het vleijend voor-uitzicht van het aanstaand huwlijk van den prins KAREL, met haar gansch vertrouwen.

Om die hoop te sterker bij haar te maken, bediende hij zig zelfs van de kunst, van valsche brieven optestellen. Hij vertoonde dezer koningin brieven van de graavin VON FUCHS, des-tijds opperhofmeesteres der aartshertoginnen, welken, indien zij egt waren geweest, het huwlijk van MARIA THERESIA met den prins KAREL buiten allen twijfel zouden gesteld hebben (*).

Doch al deze draaijingen van eene ter loops overdagte, en dus ten laatsten niet uitgevoer-de staatkunde werd op eens vernietigd door de aankomst van den keizerlijken gezant aan het hof van Madrid. Dezelve gaf wel hoop tot het aanstaande huwlijk, doch ook niet meer dan hoop; en hij eischte met veel aandrang de onderstandgelden, welken aan KAREL den VI.

(*) *Montgon, l. c. Tom. I. p. 236.*

beloofd waren (*). In dezen gevaarlijken staat beproefde RIPPERDA het laatste middel om zich staande te houden: Holland van het Hanoversch verbond aftehouden, doch de beide mogendheden Frankrijk en Engelland van elkander te scheiden (†). Hij liet Holland de bemiddeling van Spanjen in het geschil over de Oostendefche maatschappij aanbieden, en beloofde daarenboven tot schadelooshouding van het Weener verdrag van koophandel, nieuwe voordeelen ten aanzien van den handel. Doch alles, wat hij zeide en aanbood, was in algemeene en onbepaalde uitdrukkingen vervat; zo dat het scheen, als of hij niets anders bedoelde dan ijverzugt tusfchen de beide zeemogendheden te verwekken. De onderhandeling derhalven, welke, onder bemiddeling van Spanjen, in de Néderlanden met het keizerlijk hof, wégens de vernietiging der Oostendefche maatschappij begonnen werd, was geheel vrugtloos (§).

De Republiek der Vereenigde Néderlanden trad veelëer toe tot het Hanoversch verbond. In een bijzonder artikel namen de bondgenooten uitdrukkelijk de verdédiging op zig van het

(*) *Montgon, l. c. Tom. I. p. 295.*

(†) *Montgon, l. c. Tom. I. p. 326.*

(§) *Rousfet, Recueil d'Actes &c. Tom. II. p. 289. Tom. III. p. 27-23.*

voorregt, het welk der Republiek bij den Munsterschen vréde toegestaan was, volgens welk de inwoners der Oostenrijksche Néderlanden van de Scheepvaart op de Indiën uitgesloten waren (*).

De gevolgen van deze te Oostende opgerigte maatschappij van koophandel werden steeds ernstiger. Aan de hoven had men eene gestadige afwisseling van onderhandelingen. De keizerin van Rusland, KATHARINA I., trad tot het Hanoversch verbond toe, zo als het was (†); doch de koningen van Zweeden en Deenemarken, die ook tot het zelve toetraden, maakten eenige bepalingen (§).

Zweeden verklaarde, dat het zig met geen mogendheden verbond, dan die in het Hanoversch verbond genoemd waren; geen verdediging der regten buiten Europa op zig nam, en eindelijk geen troepen, noch naar Spanjen, noch naar Italië wilde zenden.

Deenemarken trad niet zo zeer toe tot het Hanoversch verbond, maar sloot veeleer een bijzonder verbond met Frankrijk en Grootbrittaniën (**). Niettégenstaande al die be-

(*) *Du Mont, l. c. Tom. VIII. P. II. p. 133. Rousset, Recueil d'Actes Sc. Tom. III. p. 166.*

(†) *Rousset, l. c. Tom. III. p. 158.*

(§) *Rousset, l. c. Tom. III. p. 314.*

(**) *Rousset, l. c. Tom. IV. p. 244.*

palingen werden zij egter bondgenooten , en moesten , in geval van oorlog , die mogelijkheden ondersteunen , welken zig tégen de Oostendefche maatschappij verzetten. Even dus tragtte KAREL de VI. , het Weener verbond te versterken , en de Hanoverfche bondgenooten het vermeederen hunner troepen zo veel mogelijk te vertragen en moeiliik te maken. Te dien einde verbood hij alle vreemde wervingen in de Rhijnsche kreitzen. Maar dezelfen handhaafden hunne voorregten. Doch de rijksdag nam geen besluit op zijn voorstel , om een rijksléger te verzamelen ; en zommige kreitzen namen de onzijdigheid aan. Men beschouwde de Oostendefche maatschappij in het algemeen als eene zaak , die de voordeelen der keizerlijke erflanden betrof (*). Ondertusfchen was het gevolg , dat aan beide de hoven , het Weener en het Russifche , buitengewoone toerustingén werden gemaakt. Holland maakte alle zijne regimenten voltallig , en versterkte zijne landmagt. 1727.

Frankrijk verzamelde légers. Grootbritanniën zond eene vloot naar de Oostzee , en Spanjen belégerde Gibraltar. Alle deze gebeurdnissen kondigden Europa eenen schriklijken oorlog aan. GEORGE de I. tragtte denzel- 1727.

(*) *Montgon, l. c. Tom. IV. p. 308.*

ven aftewenden , en sloeg den keizer voor , de Oostendefche maatschappij naar *Triest* of *Fiume* te verleggen. Doch het Weener hof verwierp dien voorflag , en beloofde alleenlijk de maatschappij te bepalen ; een voorflag , dien het reeds dikwijls gedaan had , doch telkens door de beide zeemogendheden verworpen was. Ondertusfchen was bij die ontzaglijke toerustingén , de volkomen uitbersting van eenen oorlog ten hoogften onwaarschijnlijk.

Het Hanoversch verbond had een te fterk overwigt tégen het Weener , en meest al de mogendheden hadden eenen tégenzin in den oorlog. Het Weener hof zag de onnatuurlijke verbindnis met Spanjen volkomen in , en wenschte uit dien hoofde den vréde te bewaren.

In Frankrijk was de fcheuring der beide hoven Frankrijk en Spanjen ten hoogften onaangenaam aan den kardinaal DE FLEURY , en hij maakte in de daad al de toerustingén met geen ander oogmerk dan om den vréde te bewaren. Daarenboven dong hij naar den roem van eenen algemeenen vrédestigter.

In Engelland verlangde het volk naar vréde , zodra die veiliglijk kon gemaakt worden. Holland had met zijne toerustingén geen ander oogmerk , dan de vernietiging der Oostendefche maatschappij. Zelfs in Spanjen , schoon

deze kroon den oorlog begon , beschouwde men, zédert den val des hertogs van RIPPERDA, de verbindnis met het huis van Oostenrijk uit een geheel ander oogpunt , dan te voeren (*).

Al deze drijfveeren maakten voor den kardinaal DE FLEURY de bevrédiging der Weener- en Hanoversche bondgenooten gemaklijker. Na eene wijdlopige onderhandeling, aan welke de gezant van den paus BENEDIKTUS den XIII., aan het Weener hof, de kardinaal GRIMALDI , veel aandeel nam, bewilligde KAREL de VI., dat de Oostendefche maatschappij zéven jaaren lang opgeschort zou blijven. De woorden van deze akte , in zo verre zij de geschiedenis der Oostendefche maatschappij op- hielderen, waren:

De keizer bewilligt, dat het oktrooi der Oostendefche maatschappij, en alle handel uit de Oostenrijksche Néderlanden op de Indiën, gedurende zéven jaaren, opgeschort zullen worden (†).

KAREL de VI. gaf hierop aan zijne zuster MARIA ELIZABETH , landvoogdes der Néderlanden, bevél, de Oostendefche maatschap-

(*) *Montgon, Memoires &c. Tom. IV. p. 251. & suiv.*

(†) *Rousset, Recueil d'Actes &c. T. IV. p. 2. Du Mont, Corps Diplom. &c. T. VIII. P. II. p. 146.*

pij opteschorten. Zij gaf den bewindhebberen daar kennis van. Doch de schépen, die naar Indiën waren, hadden vrijheid om ongehinderd terug te komen.

Hoe sterk deze maatschappij zig in korten tijd in magt en rijkdom had uitgebreid, kan men afnémen uit het getal der schépen, welken van het begin van de oprigting der maatschappij tot op dien tijd naar de Oostindiën gevaren waren (*).

Deze berugte maatschappij, welke aan de Hollanders zo veel werks verschaft heeft, noodzaakte ondertuschen den staat der Vereenigde Néderlanden, daar zij nog niet geheel vernietigd was, ook aan het bijleggen der verdere staatsverschillen deel te némen. Indien wij op het berigr van eenen zeer wélsprékenden geschiedschrijver (†) staat kunnen maken, had

(*) In 1724. drie schépen naar Bengalen en China: in 1725. één naar Bengalen en twee naar China: in 1726. twee naar China en twee naar Bengalen; en in 1727. twee naar Bengalen en twee naar China, in alles veertien schépen, in de vier eerste jaaren.

(†) De heer RAYNAL: *Hist. Philos. & Polit. des Etablissemens & du commerce des Europeens dans les deux Indes. Tom. III. p. 36. dern. Edit.* Doch het geheel artikel van de Oostendefche maatschappij is zeer onvollédig, en op zommige plaatzen heeft de schrijver zeer gedwaald, zelfs in het verhaal dezer omstandigheid.

het Weener hof den beiden zeemogendheden heimlijke verzéking gegeven , van dezelve geheel te niet te doen. Men had, zegt hij, eenen tijd van zéven jaaren bepaald, om de eer en het gezag des keizers te bewaren. Dit heeft veel schijn. Want uit de staatschriften van den graave VAN KÖNIGSECK ziet men ten minsten, dat de keizer de volkomen vernietiging der maatschappij, reeds eenigen tijd te voren, niet zo zeer als eene belédiging zijner regten, dan wel zijner eere en zijns gezags beschouwd heeft (*). Deze geheele vernietiging der Oostendefche maatschappij was, onder anderen, ook een onderwerp, waarover te Soissons zou gehandeld worden; ten minsten rigtte 1728. Holland er zijne geheele oplettendheid op. Doch de onderhandeling ging hier éven zo traaglijk voort als eertijds te Cambray, en eindigde ten laatsten met een verdrag, het welk te Sevilla tusfchen Frankrijk, Grootbrittaniën 1729. en Spanjen gefloten werd. Holland trad; naderhand, onder de volgende voorwaarden, tot dit verdrag toe (†).

Grootbrittaniën en Frankrijk bekrachtigen en vernieuwen hunne verbindnifen, om de vernietiging der Oostendefche

(*) Rousfet, *Recueil d'Actes &c.* Tom. III. p. 23.

(†) Rousfet, *Recueil d'Actes &c.* Tom. V. p. 363.

maatschappij te helpen bewerken. Spanjen zal tot deze verbindnisen toetreden, zodra dezelve aan den koning bekend gemaakt zullen zijn.

Indien Spanjen mogt goedvinden, in het toekomende eener natie, openlijk of heimlijk, eenige voorregten in den koop-handel toetestaan, zullen de onderdaanen van den staat der Vereenigde Néderlanden dezelve ook aanstonds genieten (*).

KAREL de VI. maakte groote zwarigheid wegens het aannemen van dit verdrag, en was in het algemeen over deszelfs inhoud te
 1731. onvrêden. GEORGE II. begon hierop eene geheime onderhandeling met hem, en toonde zig in het op zig nemen van de bescherming der *pragmatieke Sanctie* éven zo bereidvaardig, als KAREL, ten laatste, in de geheele vernietiging der Oostendesche maatschappij. In het
 1731. Weener verdrag van 1731, waarin de staaten der Vereenigde Néderlanden eene hoofdpartij genoemd worden, werd vastgesteld:

Zijne keizerlijke majesteit verbind zig, dat ten eersten en voor altoos alle handel en scheepvaart op Oostindiën uit de Oostenrijksche Néderlanden, gelijk ook uit alle landen, welken KAREL de II., ko-

(*) *Roussët l. c. Tom. V. p. 363.*

ning van Spanjen, bezéten heeft, zullen ophouden.

Ook zal zijne majesteit zorg dragen, dat door niemand der onderdaanen in de Néderlanden of in de overige landen, welken KAREL II., koning van Spanjen, bezéten heeft, middellijk noch onmiddellijk hier tégen gehandeld worde. Deze verbindnis zal ook voor alle toekomstende tijden van wettige kragt blijven (*).

De staaten der Vereenigde Néderlanden namen dit verdrag in het volgende jaar insgelijks aan, en voegden er, wégens den handel der Oostenrijksche Néderlanden op de Westindiën, nog eene voorwaarde bij met deze woorden :

Betreffende den handel op de Westindiën : beide partijen (Oostenrijk en Holland) verbinden zig, de artikelen van den Munsterschen vréde stiptlijk in agt te nemen en natekomen (†).

Wégens den handel op Oostindiën werden de te voren aangehaalde woorden van het Weener verdrag letterlijk herhaald. Voor het overige had men de Oostendesche maatschappij

(*) *Rousset, Supplem. au Corps univ. Diplom. Tom. II. P. II. p. 288.*

(†) *Rousset, Supplem. &c. Tom. II. P. II. p. 292.*

1732. veroorloofd nog voor ééne reis twee schépen naar Oostindiën te zenden, doch den tijd der terugkomst slijpt bepaald. Men rustte naderhand van wégen deze maatschappij nog wel verscheiden schépen uit onder vreemde vlaggen (*); doch deze handel was van korten duur. De Engelschen en Hollanders hielden een te wakend oog. Volgens dit Weener verdrag derhalven mogt geen scheepvaart en handel uit de Oostenrijksche Néderlanden naar de vreemde waerelddeelen meer plaats hebben.

Maar de beide mogendheden, Engelland en Holland, hebben van haaren kant de voorwaarden van het Weener verdrag ook getrouwlijk in agt genomen, en de *pragmatieke sanctie* standvastiglijk gehandhaafd.

(*) *Rousset, Recueil d'Actes &c. Tom. VIII. p. 302.*

E R R A T A.

Bladz. 27 reg. 8. van onder: Idria lees Hongarije.

534